

Otec a syn ve službách státu. Činnost Augustina a Augusta Adolfa Popelkových¹

Martin Piják

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta

Kontaktní e-mail: martin.pijak@seznam.cz

Father and Son in the Civil Service. Activities of Augustin and August Adolf Popelka

Abstract:

This article presents the life of two overlooked Czechoslovak jurists, Augustin and August Adolf Popelka. Both led very successful careers as state officers. Augustin (1854–1938) started his career as a private lawyer in Brno. In 1899, he became a member and later president of The Administrative Court in Vienna. After the establishment of the Czechoslovak Republic, he became the first president of the new Supreme Court. He held this position until his retirement in 1930. He also briefly (1920–1921) served as the minister of justice in the first caretaker government. His son, August Adolf (1887–1951), studied at the law faculty of the University of Vienna. In 1919 he became a member of The Office of the President of the Czechoslovak Republic. He was very close friend and colleague of chancellor Šámal and helped to the master of ceremonies Guth-Jarkovský to establish The Order of the White Lion. He remained in the Office after year 1938 and in 1941 became the chancellor of president Hácha's office.

Keywords: August Adolf Popelka; Augustin Popelka; The Office of the President of the Czechoslovak Republic; Supreme Court; The First Czechoslovak Republic

Klíčová slova: August Adolf Popelka; Augustin Popelka; Kancelář prezidenta republiky; Nejvyšší soud; první republika

DOI: 10.14712/2464689X.2024.7

¹ Příspěvek vychází z obhájené bakalářské práce JUDr. August Adolf Popelka, kancléř prezidenta Háchy. PIJÁK, M. *JUDr. August Adolf Popelka, kancléř prezidenta Háchy*. Bakalářská práce, vedoucí Jana Čechurová. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin.

Jména celé řady osobností první republiky dodnes rezonují nejen mezi odborníky, ale také v řadách laické veřejnosti. To ovšem zcela jistě neplatí v případě dvou právníků, jimž je věnován tento příspěvek – Augustina a Augusta Adolfa Popelkových. O obou nalzáme v odborné literatuře jen kusé zmínky, které se mnohdy omezují pouze na základní přehled biografických údajů. Antonín Klimek je ve své knize *Boj o Hrad*² dokonce spojuje do jedné osoby, takže hovoří zároveň o Popelkovi soudci a ministrowi a Popelkovi úředníkovi prezidentské kanceláře. Nejinak tomu bývá i v některých archivech. Z tohoto důvodu jsou pro oba používány tvary jmen, s nimiž se setkáme nejčastěji v jejich osobních dokumentech.

Augustin Popelka

Druhorozený syn významného soudce rakouského vrchního soudního dvora Adolfa von Popelky³ se narodil 25. dubna 1854 v Brně.⁴ K jeho dětství nemáme bohužel bližší informace, neboť po sobě nezanechal žádné paměti a nejsou dostupné materiály, které by pomohly tuto etapu jeho života rekonstruovat. Po úspěšných studiích na vídeňské právnické fakultě⁵ si v Brně otevřel na krátkou dobu soukromou advokátní kancelář. V roce 1899 přešel do služeb vídeňského správního soudu, kde se po velmi rychlém kariéřním vzestupu stal v roce 1912 senátním prezidentem.⁶ Vzhledem ke své funkci zastával mezi lety 1910 až 1918 pozici hlavního editora sbírek judikátů vídeňského soudu, které vycházely pod názvem *Budwińskis Sammlung der Erkenntnisse des k. k. Verwaltungsgerichtshofes*.⁷

Před přesídlením do Vídně se velmi aktivně věnoval společenské a politické aktivitě. Byl členem Lidové strany na Moravě, kterou můžeme pokládat za plnohodnotnou moravskou odnož české Národní strany svobodomyslné. Věnoval se aktivní stranické činnosti a mezi lety 1894 až 1897 dokonce zastával pozici jejího jednatele.⁸

Již v roce 1891 kandidoval do říšské rady za brněnský volební obvod, avšak porazili jej dva němečtí kandidáti Winterholler a Chlumecky.⁹ Jeden z nich (brněnský politik Winterholler) v roce 1894 náhle zemřel a muselo být přikročeno k doplňovacím volbám, do nichž Lidová strana opět vyslala jako svého zástupce Popelku. Díky dochovaným novinám víme, že v tomto případě zvolila strana ještě aktivnější přístup ke kampani a nechala otisknout relativně dlouhou řadu agitačních článků a prepisů projevů na veřejných setkáních s voliči.

² KLIMEK, A. *Boj o Hrad I. Hrad a Pětka (1918–1926)*. Praha: PANEVROPA, 1996.

³ Adolf von Popelka (1819–1902) působil nejprve jako Staatsanwalt (státní zástupce) u soudů v Uhrách a na Moravě. Od roku 1871 zastával post dvorního rady vrchního soudního dvora ve Vídni. Za svou dlouholetou činnost byl v roce 1880 vyznamenán rytířským křížem Leopoldova řádu. Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeine Verwaltungsarchiv, Justizministerium, fond Präsidium (značka „JM Präs“), Standesausweise, sign. A 176.12, Popelka, Adolf Ritter von.

⁴ Moravský zemský archiv (dále „MZA“), fond Sbirka matrik, farnost kostela Neposkvrněného početí Panny Marie, Brno, matrika narozených 1847–1857, kn. 17079, fol. 253.

⁵ Z dostupných matričních záznamů je patrné, že dosahoval velmi dobrých hodnocení v případě většiny zkoušek. Univeritätsarchiv, Universität Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät, sign. Jur. Nat. 78, Nationale der Studierenden der Juridischen Fakultät Wintersemester 1871/72, fol. 195.

⁶ Viz např. NAVRÁTIL, M. *Almanach československých právníků*. Praha: M. Navrátil, 1930, s. 349.

⁷ POPELKA, A. *Budwińskis Sammlung der Erkenntnisse des k. k. Verwaltungsgerichtshofes*. Wien: Verlag der Manzschén k. u. k. Hof-Verlags, 1912.

⁸ Popelku jako jednatele Lidové strany na Moravě uvádí např. MALÍŘ, J. *Vývoj liberálního proudu české politiky na Moravě. Lidová strana na Moravě do roku 1909*. Brno: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1985.

⁹ *Moravská orlice*, 6. 3. 1891.

V těchto textech je Popelka označován jako stoupenec práva a spravedlnosti, rovnoprávnosti, všeobecného hlasovacího práva, reformu práva a rovnoprávného postavení dělnické třídy.¹⁰ Ani tentokrát a ani dokonce v roce 1896 nebyl Popelka zvolen, neboť znovu získali významnou převahu kandidáti němečtí.¹¹ Po těchto volbách Augustin ukončil svou politickou činnost.

Krátce po vzniku československého státu se Popelka navrátil do vlasti. Již k 26. prosinci 1918 je přihlášen spolu s manželkou Ludvikou,¹² dcerou Marií a nejmladším synem Vladimírem k pobytu v Praze. Konkrétně uvedl bývalý důstojnický pavilon na Mariánských hradbách.¹³ Právě zdejší budova tzv. kadetky (dnešní Ministerstvo obrany ČR) byla totiž určena jako sídlo nového Nejvyššího soudu, jenž byl zřízen zákonem č. 5/1918 z 2. listopadu 1918.¹⁴ Popelka byl do čela soudu jmenován dekretem prezidia Národního výboru 15. listopadu 1918¹⁵ a až 7. ledna 1919 složil do rukou prezidenta Masaryka přísahu.¹⁶

Bylo by velmi zajímavé analyzovat, jak se Popelka do čela soudu dostal. Nemáme dostatek informací k tomu, abychom učinili jakýkoli závěr, ale můžeme se domnívat, že byl nejspíše vybrán díky předešlému působení v soudních strukturách monarchie. Dále mohlo mít vliv i jeho dřívější politické působení a pročeské postoje. Nemůžeme ani vyloučit možnost, že hrálo roli jeho členství v Lidové straně, která se postupným slučováním stala součástí Československé národní demokracie. Velmi blízké vztahy udržoval i v době republiky s rodinou bývalého stranického šéfa Adolfa Stránského, ministra obchodu Kramářovy vlády, jehož synu Jaroslavovi byl dokonce kmotrem.¹⁷

Organizační struktura Nejvyššího soudu byla fakticky kompletně přejata z rakouského modelu – v čele stáli první a druhý prezident, kteří vedli sbor 7 (později 9) senátních prezidentů a 40 (později 48) soudců.¹⁸ Národní shromáždění přijalo 16. dubna 1919 zákon č. 216/1919, který oproti původnímu „revolučnímu“ zákonu přesněji upravil postavení a jednotlivé pravomoci Nejvyššího soudu.¹⁹ Zásadní změnou v tomto zákoně bylo upravení postavení vůči soudům nižší instance (dobově stolice). Podle §12 zákona č. 5/1918 mohl dozor nad soudy nižšími vykonávat první prezident soudu (případně druhý prezident) nebo někteří jiní členové soudu a zvláště zřízení inspektoři.²⁰ Tato pravomoc

¹⁰ *Moravská orlice*, 22. 9. 1894.

¹¹ *Lidové noviny*, 20. 10. 1896.

¹² Ludvíka Popelková (1856–1932), rozená Rottová, byla herečkou tzv. první generace Národního divadla. Svou hereckou kariéru zahájila v divadle U Švestků, které sídlilo v bývalém klášteře u staroměstského kostela sv. Mikuláše. Do souboru ještě Prozatímního divadla nastoupila v roce 1876. Poslední představení odehrála den před svatbou s Augustinem Popelkou v květnu 1886. Viz např. ŠUBERT, F. A. *Dějiny Národního divadla v Praze 1883–1900 s některými pamětmi, vzpomínkami a doklady*. Praha: Unie, 1908, s. 173.

¹³ Národní archiv (dále „NA“), fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914–1953), kt. 1534. Pobytová přihláška manželů JUDr. Augusta a Ludviky Popelkových.

¹⁴ Zákon č. 5/1918 Sb., jímž se zřizuje nejvyšší soud.

¹⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále „AKPR“), fond KPR, sign. D4/19, inv.č. 1. Dopis Augustina Popelky KPR o složení přísahy do rukou prezidenta.

¹⁶ *Tamtéž*, Přísaha Dr. Augustina Popelky ze 7. ledna 1919.

¹⁷ MZA, fond Sběrka matrik, farnost kostela sv. Tomáše, Brno, matrika narozených 1885–1886, kn. 17008, fol. 6.

¹⁸ POPELKA, A. Nejvyšší soud. In: HÁCHA, E. – HOETZEL, J. – WEYR, F. – LAŠTOVKA, K. *Slovník veřejného práva československého, svazek II*. Brno: Polygrafia, 1932, s. 824.

¹⁹ Zákon č. 216/1919 Sb., o nejvyšším soudě.

²⁰ § 12 zákona č. 5/1918 Sb., jímž se zřizuje nejvyšší soud.

byla změněna tak, že Nejvyšší soud nově mohl pouze vytknout případná pochybení soudům nižší instance a informovat o tom ministerstvo spravedlnosti.²¹

Významnou změnu představovalo přeložení sídla soudu z Prahy do Brna. Popelka v této souvislosti zaslal ministru spravedlnosti Soukupovi 31. ledna 1919 dopis, v němž se důrazně ohradil proti tomuto kroku. Doslova uvedl: „[...] návrh ten je nejen věcně pochybený, nýbrž že naráží na přímo nepřekonatelné překážky z hlediska práva platného.“²² Součástí dopisu je poměrně široký a erudovaný rozbor důvodů, proč je tento krok nesprávný. Poněkud úsměvně působí fakt, že sám Popelka pocházel z Brna, jak je již uvedeno výše. Nesouhlasil například s argumentem, že je Brno položeno centrálněji vůči zbytku státu. Dle Popelkových informací navíc měla mezi soudci panovat výrazná nechuť přesunout se z Prahy na Moravu.²³ Protesty nebyly nic platné, protože o přesunutí bylo nakonec stejně rozhodnuto a zákon vešel v platnost. O významu Popelkova protestu a jeho vážnosti můžeme poněkud pochybovat, protože sám se bez větších problémů i s celým soudem přesunul do moravské metropole, kde nadále pokračoval v rozvoji svého úřadu. Snad jako malý vzdor může působit fakt, že byl jako prezident soudu dlouhodobě relativně liknavý k hledání dostatečných a vhodných prostor pro sídlo soudu, které soud získával ještě dlouho po Popelkově odchodu do penze.

Tusarova vláda, jež vzešla z voleb v dubnu 1920 jako koalice sociálních demokratů, národních socialistů a agrárníků s účastí odborných ministrů, po táhlých vnitřních problémech, které byly způsobeny zejména štěpením sociální demokracie a její politickou parálzou, podala 13. září 1920 demisi. Prezident Masaryk se rozhodl využít své zákonné pravomoci a pověřil sestavením úřednické vlády Jana Černého, tehdejšího moravského zemského prezidenta. Pro úřad ministra spravedlnosti byl vybrán Augustin Popelka, kterému k jeho jmenování mohla pomoci nejen dosavadní kladně hodnocená praxe, ale také výše nastíněná blízkost k některým členům národní demokracie a hradním kruhům. Vedle něj ve vládě zasedali např. Edvard Beneš jako ministr zahraničí, významný národohospodář Rudolf Hotowetz jako ministr obchodu, ministr unifikací Vladimír Fajnor²⁴ a Karel Engliš v pozici ministra financí. Členové vlády se svých úřadů chopili po jmenování 15. září 1920.²⁵ Popelka byl na prvním zasedání 17. září zvolen jako nejstarší člen náměstkem předsedy vlády.²⁶ V rámci programového prohlášení vlády bylo ministerstvu spravedlnosti uloženo pokračování reformy občanského a trestního zákoníku, vyvíjení činnosti, která by vedla ke sjednocení práva, a prosazování účinného stíhání

²¹ § 13 zákona č. 216/1919 Sb., o nejvyšším soudě.

²² NA, fond Předsednictvo ministerské rady Praha (značka „PMR“), sign. 24, ka. 1046, Dopis Augustina Popelky ministru spravedlnosti.

²³ *Tamtéž*.

²⁴ Vladimír Fajnor (1875–1952) byl významný slovenský právník, soudce a pedagog. Několik let přednášel na bratislavské právnické fakultě. K poslednímu dni roku 1930 byl jmenován prvním prezidentem Nejvyššího soudu. Nastoupil tak na místo uvolněné Augustinem Popelkou.

²⁵ Viz např. HONAJZER, J. *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918–1938*. Praha: Orbis, 1995, s. 20.

²⁶ NA, fond Ministerstvo spravedlnosti, sign. Press 1918–1922, ka. 1, Zvolení Augustina Popelky náměstkem předsedy vlády.

porušení zákona.²⁷ Z doby Popelkova ministerského působení máme relativně málo informací, ale víme, že například v zastoupení za prezidenta Masaryka a předsedu vlády Černého přednesl projev na prvním všelegionářském sjezdu v Praze 16. ledna 1921.²⁸ Vláda nakonec podala demisi 26. září 1921 a byla nahrazena vládou Edvarda Beneše.²⁹ Ačkoli byl Popelka ministrem spravedlnosti, úřad prvního presidenta Nejvyššího soudu neztratil, což je z dnešního pohledu zcela nepředstavitelný střet zájmů. Díky tomu se však mohl po ukončení ministerského působení zcela přirozeně vrátit zpět ke své soudcovské činnosti v Brně. V roce 1930 se začal intenzivněji řešit jeho odchod do penze, neboť nová systemizace nejen zvýšila počet soudců Nejvyššího soudu, ale určovala také, že soudce má po dosažení 70 let odejít do výslužby. Popelka se 29. listopadu 1930 rozhodl požádat o přeložení do penze, o čemž svědčí dochovaný dopis ministerstvu spravedlnosti. Jeho žádosti se rozhodl ministr vyhovět a Popelku převést do trvalé výslužby k 31. prosinci 1930.³⁰ Při odchodu z úřadu obdržel od svých kolegů pamětní diplom, v němž mimo jiné stojí: „Byl jste nám vůdcem v ryzím slova smyslu demokratickým. Neviděli jsme ve Vás představeného, viděli jsme ve Vás otcovského rádce a přítele.“³¹

Bylo by velkou chybou opomenout významnou kapitolu, které se Popelka odborně věnoval po valnou část své soudcovské kariéry – jazykovému právu národnostních menšin v Československu. Své postoje shrnul v roce 1931 v krátké a dnes již takřka nedostupné studii *Apologie našeho práva jazykového*,³² v níž na základě právních předpisů a také historické analýzy obhájí český (resp. Popelka mluví o československém) jazyk a existenci československého státu. Popelka otevírá text citátem z Balbínovy slavnější *Obrany jazyka českého*. Studie celkově vyznívá velmi pozitivně a pročecky, ale místy působí až pateticky.

Spolu s ústavou v roce 1920 vešel v platnost zákon č. 122/1920, který reagoval na ustanovení §129 nové Ústavy, známý též jako jazykový zákon.³³ Zákon v zásadě navazuje na ustanovení mírové smlouvy ze St. Germain-en-Laye, která předpokládala, že všichni občané měli požívat stejná práva „bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství“ a počítala také s možností, že jinojazyční státní příslušníci mají mít právo obracet se na soudy ve svém jazyce.³⁴

Augustin Popelka uveřejnil v roce 1928 v časopise *Právník* článek s názvem *Nejvyšší soud a snaha o rozšíření výsady jazykových menšin na cizince*.³⁵ Podnětem k vydání

²⁷ Programové prohlášení vlády Jana Černého (26. 10. 1920). [online] [cit. 2022-05-16] Dostupné na: <<https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/ppv-1920-1921-cerny.pdf>>.

²⁸ MASARYK, T. G. *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky, svazek 2 (1921–1923)*. Praha: Čin, 1934, s. 24–26.

²⁹ HONAJZER, *op. cit.*, s. 30.

³⁰ NA, fond PMR, sign. 740/34, ka. 3296, Dopis ministerstva spravedlnosti předsednictvu ministerské rady o přeložení Augustina Popelky do penze.

³¹ AKPR, fond August Adolfa Popelky, inv.č. 120, Slavnostní diplom Augustu Popelkovi k ukončení činnosti u Nejvyššího soudu.

³² POPELKA, A. *Apologie našeho práva jazykového*. Brno: Ústřední výbor Národní jednoty, 1931.

³³ Zákon č. 122/1920 Sb., jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

³⁴ Čl. 7 smlouvy č. 508/1921 Sb., mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919.

³⁵ POPELKA, A. Nejvyšší soud a snaha o rozšíření výsady jazykových menšin na cizince. *Právník. Teoretický časopis pro otázky práva a státu*, 1928, roč. 67, s. 489–508.

tohoto článku byl rozpor mezi výkladem jazykového práva Nejvyšším soudem (Popelkou) a Nejvyšším správním soudem (resp. jeho prezidentem Emilem Háchou). Vše odstartovala stížnost hamburské firmy Blum a Popper na postup Nejvyššího soudu při odmítnutí jejich podání v německém jazyce. Popelka v článku obhajuje postoj svého úřadu, který i z jeho popudu odmítal v případě cizinců uznávat podání v jejich mateřském jazyce, pokud neprokázali československou státní příslušnost. Hácha proti tomu zastával otevřenější přístup a přiznával práva jazykových menšin i cizincům. Dle Popelkovy interpretace ze zákona automaticky nevyplývalo, že platí i pro cizí státní příslušníky. Ministerstvo se přiklonilo k výkladu Nejvyššího správního soudu, čímž potvrdilo, že československá státní příslušnost není nutnou podmínkou pro užití menšinového jazyka při styku úřadů s cizinci. Popelka stál i nadále za svým rozhodnutím, což mu a celému Nejvyššímu soudu přineslo velké množství kritiky. Pro zajímavost uveďme, že Popelky se ve svém článku Advokáti cizinců zastával i mladý právník Josef Kliment, který působil po Háchově boku na Nejvyšším správním soudu a později i v prezidentské kanceláři jako podřízený Augusta Adolfa Popelky. Kliment ve své podstatě zastává interpretace Nejvyššího soudu a uznává, že za příslušníka jazykové menšiny lze skutečně brát jen státní občany československé.³⁶

Po odchodu do penze zůstal Augustin Popelka i nadále velmi společensky aktivním a ve spolupráci s různými organizacemi uspořádal několik přednášek o jazykovém právu a dalších společenských tématech. Zemřel náhle 22. května 1938 ve věku 84 let.³⁷

August Adolf Popelka

Manželům Augustinovi a Ludvice Popelkovým se 23. května 1887 v Brně narodil nejstarší syn August Adolf.³⁸ Bližší informace známe (podobně jako v případě jeho otce) až pro období jeho gymnaziálních studií, jejichž valnou většinu absolvoval ve Vídni na dnešním Döblinger Gymnasium,³⁹ neboť tam v té době působil Augustin u správního soudu. Po úspěšné maturitě nastoupil na vídeňskou právnickou fakultu, kterou završil rigorózní zkouškou v roce 1910.⁴⁰

Již 5. prosince 1919 byl přijat zákon č. 654/1919 o zřízení KPR.⁴¹ Ten v zásadě právně ukotvil dosavadní provizorní fungování úřadu (resp. neoficiální úřednické skupiny), který se začal formovat již v závěru roku 1918. V čele této skupiny stál z pověření prezidenta Masaryka budoucí kancléř, tehdejší pražský primátor a hlavně vedoucí představitel Maffie JUDr. Přemysl Šámal.

Popelka obdržel od Šámala 29. prosince 1918 dopis, který podle celkového vyznění reagoval na předcházející nezaznamenané jednání a jímž jej pozval na osobní setkání

³⁶ *Demokratický Střed*, 8. 2. 1929.

³⁷ MZA, fond Sbirka matrik, farnost kostela Nanebevzetí Panny Marie, Brno – Staré Brno, matrika zemřelých 1937–1942, kn. 17191, fol. 96.

³⁸ MZA, fond Sbirka matrik, farnost kostela sv. Petra a Pavla (na dómě), Brno, matrika narozených 1881–1899, kn. 16947, fol. 90.

³⁹ Maturitní zkoušku skládal z náboženství, latiny, řečtiny, němčiny, geografie a historie, matematiky, fyziky, přírodních věd, filozofické propedeutiky a z tělocviku. K. k. Staatsgymnasium Wien, Hauptprotokoll der Maturitätsprüfung im Schuljahre 1904/5, fol. 18.

⁴⁰ Podobně jako jeho otec byl velmi úspěšným studentem, který získával velmi dobrá hodnocení ze všech předepsaných zkoušek. Universitätsarchiv, Universität Wien, sign. J 13.23, č. 4055, Juridisches Rigorosenprotokoll. Popelka August Adolf Ritter von.

⁴¹ Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář presidenta republiky.

s prezidentem Masarykem.⁴² Dle všeho dopadla jednání úspěšně, neboť byl Popelka přijat do formujícího se úřadu mezi natolik významné právníky, kterými byli např. Ottokar Webr, Josef Schieszl, Josef Koschin nebo také známý odborník na etiketu Jiří Stanislav Guth Jarkovský, jenž vydal rozsáhlé a podrobné paměti, které toto období velmi zajímavým způsobem popisují.⁴³ Nejisté ovšem dodnes zůstává, jak byla vlastně formující se kancelář financována. Můžeme se domnívat, že šlo o kombinaci státních dotací a různých fondů.

Organizační struktura rodící se prezidentské kanceláře byla od počátku velmi nepřehledná, jak ostatně vyplývá z některých dobových svědectví.⁴⁴ Popelkovi byla přidělena agenda osobního a hospodářského referátu. Velmi záhy se začal podílet na pořádání oficiálních reprezentačních událostí, zejména loveckého programu, neboť tuto vášeň sdíleli spolu s kancléřem Šámalem. Velmi aktivně se podílel na přípravách návštěvy rumunského krále Carola II. v roce 1936, již byl vzhledem k malodohodovému spojení a dobovým politickým poměrům přikládán zvláštní význam. Šámal jmenoval Popelku předním členem československé části královny suity, která měla za úkol doprovázet celou delegaci po dobu jejího pobytu na území Československa.⁴⁵

V roce 1922 dostal Popelka od Šámala za úkol podílet se na ustanovení řádu Bílého lva. Spolu s Jarkovským, hradním protokolářem, začali připravovat stanovy tohoto vyznamenání a vedli jednání s jednotlivými orgány státní československé správy, zejména pak s kanceláří parlamentu.⁴⁶ Celá otázka zřízení řádu Bílého lva byla komplikována tehdy platným zákonem č. 61/1918, který výslovně zakazoval užívání řádů, titulů a také šlechtictví.⁴⁷ Nejprve bylo tedy nutné tento zákon novelizovat. Z některých dochovaných materiálů a vzpomínek víme, že Popelka působil jako důležitý konzultant těchto úprav. Po odchodu Gutha Jarkovského do penze převzal Popelka veškerou agendu Řádu Bílého lva do svého referátu.⁴⁸

Pro zajímavost uvedme, že Popelka byl také významným činovníkem sportovních organizací a velkou měrou se spolu s Guthem Jarkovským podílel na rozvoji olympijského hnutí. Několik let společně zastávali přední pozice v Československém olympijském výboru. Podílel se dokonce na jednání s mezinárodním olympijským výbor o možném konání olympijských her v Československu.⁴⁹

V případě Augusta Adolfa Popelky je pravděpodobně nejdůležitější činnost v období druhé republiky a protektorátu. Postupně upevňoval svou pozici v rámci struktur kanceláře. Byl považován za druhého nejdůležitějšího muže úřadu, na což vzpomíná například

⁴² AKPR, fond KPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, Dopis Přemysla Šámala Augustu Adolfu Popelkovi, 29. 12. 1918.

⁴³ GUTH-JARKOVSKÝ, J. S. *Paměti. Díl III. Na dvoře republikánském. 1919–1925*. Praha: Hejda a Tuček, 1929.

⁴⁴ Můžeme jmenovat např. zprávu Josefa Schieszla. AKPR, fond KPR, sign. D13494, inv.č. 1570, ka. 276, Zpráva Josefa Schieszla o podobě kanceláře, 19. prosinec 1920 (026716/45).

⁴⁵ Návštěvu tvořila nejen oficiální jednání s vládními představiteli a setkání s představiteli navštívených měst, ale i méně formální lovecká odpoledne v lánské oboře a Brně Židenicích. AKPR, fond KPR, sign. D 7545, inv.č. 954, ka. 117, Program návštěvy rumunského krále Carola II. v říjnu 1936.

⁴⁶ Popelka vedl jednání s ministerstvem financí, ministerstvem zahraničí i zástupci parlamentu. GUTH-JARKOVSKÝ, *op. cit.*, s. 350–352.

⁴⁷ Zákon č. 61/1918 Sb., jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly.

⁴⁸ GUTH-JARKOVSKÝ, *op. cit.*, s. 350–352.

⁴⁹ AKPR, personální spis Augusta Adolfa Popelky, Materiály Augusta Adolfa Popelky k olympijskému výboru.

Prokop Drtina, který v té době působil jako osobní Benešův tajemník.⁵⁰ Po zvolení Emila Hácha prezidentem 30. listopadu 1938⁵¹ odešel Přemysl Šámal do penze, přičemž se očekávalo, že jej Popelka zcela přirozeně nahradí. Hácha si na Hrad ovšem přivedl Jiřího Havelku,⁵² oproti kterému měl Popelka výhodu znalosti úřadu, tudíž fakticky zastával pozici vedoucího kanceláře on.

V dubnu 1941 byl Havelka z úřadu odvolán a stáhl se do ústraní. Automaticky se kandidátem na jeho uvolněný post stal August Adolf Popelka, v jehož prospěch hrálo blízké přátelství s ministerským předsedou Eliášem.⁵³ Popelka úřad přijal, ačkoli měl dle svých slov obavy a zpočátku se přijetí zdráhal. Nabídku přijal až ve chvíli, kdy byl ujištěn, že vnitropolitické otázky, kterých se Popelka zdráhal, bude nadále řešit sám ministerský předseda.⁵⁴ Vzhledem ke zdravotnímu stavu prezidenta a společenským poměrům se činnost kanceláře zúžila zejména na základní servis a minimalizovala svou politickou aktivitu. Doplňme, že jedním z Popelkových podřízených se stal i již výše zmíněný Josef Kliment, který ovšem od doby, kdy jako začínající právník obhajoval postoje Augustina Popelky v otázce jazykového práva národnostních menšin, zásadně změnil svůj postoj a stal se známým zejména díky svému článku *Obnovuje se Svatá říše římská* z 19. března 1939.⁵⁵

Vzhledem ke svému úřadu se Popelka podílel na celé řadě dnes sporně vnímaných akcí – např. se zapojil do jednání s ministrem Moravcem o poskytnutí vládního vojska na frontu v roce 1943.⁵⁶ V roce 1944 obdržel společně s představiteli protektorátní vlády, Josefem Klimentem a dalšími činovníky Čestný štít protektorátu III. stupně ve zlatě, tzv. svatováclavskou orlici.⁵⁷ Vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu prezidenta Hácha vyvstala v roce 1944 otázka nástupnictví a jeho politické závěti. Sepsáním tohoto dokumentu byl říšským ministrem K. H. Frankem pověřen právě Popelka, jenž si jako svědka vzal Josefa Klimenta.⁵⁸ Dle různých poválečných výpovědí jeho spolupracovníků udržoval Popelka blízké kontakty s Dr. Robertem Giesem, vedoucím úřadu Státního ministerstva pro Čechy a Moravu. Můžeme se ovšem domnívat, že šlo o jakousi společenskou a pracovní nutnost, neboť Gies byl jakýmsi Popelkovým protějškem v rámci Frankova ministerstva.

⁵⁰ DRTINA, P. *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století. Svazek I.* Praha: Melantrich, 1991, s. 300.

⁵¹ Ke zvolení Emila Hácha prezidentem více viz např. PASÁK, T. *Emil Hácha (1938–1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007.

⁵² K Havelkovu působení v rámci KPR a vlády viz HAVELKA, J. – KVAČEK, R. – TOMESŠ, J. *Dvojí život. Vzpomínky protektorátního ministra*. Praha: NLN a MÚA, 2015.

⁵³ Havelka vzpomíná, že Popelka si s Eliášem dokonce tykali, což nebylo v té době příliš obvyklé. HAVELKA, *op. cit.*, s. 59.

⁵⁴ O tomto momentu Popelka mluvil i v rámci poválečného výslechu. Archiv bezpečnostních složek (dále „ABS“), fond 301, sign. 301-1-4, inv.č. 176, Protokol o výslechu Dr. Augusta Popelky.

⁵⁵ *Národní politika*, 19. 3. 1939.

⁵⁶ Ministr Moravec se snažil prosadit nasazení jednotek vládního vojska v řadách německé armády a snažil se pro tento svůj záměr získat i prezidenta Hácha. Jeho špatný zdravotní stav byl ovšem velkou překážkou, a tak za něj jednal Popelka. Viz např. MACHÁLEK, V. *Prezident lidskosti. Životní příběh Emila Hácha*. Praha: Academia, 2020, s. 545–547.

⁵⁷ Jednalo se vůbec první udílení tohoto ocenění krátce po jeho zřízení. AKPR, osobní fond Augusta Adolfa Popelky, inv.č. 1, Dekret Čestného štítu protektorátu z 4. června 1944.

⁵⁸ K otázce Háchovy politické závěti viz PASÁK, *op. cit.*, s. 314–324.

V květnu 1945 byl August Adolf zatčen nejprve německými okupačními jednotkami a internován s dalšími zaměstnanci v prostorách prezidentské kanceláře. Díky svědectví úředníka Františka Škarvana víme, že se za Popelkou dostavil příslušník SS, který po něm nejprve požadoval půl milionu korun, které mu však Popelka odmítl vydat. Opilý voják poté slevil na 5000 korun pro sebe a svého řidiče, s čímž kancelář souhlasil. Dle Škarvanova svědectví byl tento voják velitelem hradních jednotek okamžitě zastřelen. V závěru tohoto velmi cenného svědectví se dozvídáme, že Popelka byl spolu s dalšími odvezen z Hradu hned v noci z 8. na 9. května do pankrácké věznice.⁵⁹

Jakousi ironií osudu zůstává, že Popelka byl v roce 1947 odsouzen ve společném procesu s Josefem Klimentem k odnětí svobody v délce 5 let. Jejich proces byl prezentován jako náhrada za proces s prezidentem Háchou, který již dříve zemřel ve vězení.⁶⁰ Popelka skutečně zůstal ve vězení až do roku 1950, neboť do celkové doby odnětí svobody byla započítána i vyšetřovací vazba. Pro období po jeho propuštění nemáme dostatek informací. Podle všeho se odebral ke své družce Boženě a dvěma dětem – Jiřímu a Petrovi.⁶¹ Díky matričnímu zápisu víme, že August Adolf Popelka zemřel na rakovinu 16. srpna 1951 v motolské nemocnici.⁶²

Závěr

Augustin a August Adolf Popelkovi představují dva velmi úspěšné právníky a státní úředníky, jejichž jména jsou dnešní veřejnosti takřka neznámá, ačkoli po dlouhá léta zastávali významné pozice ve státní správě a soudnictví. Augustin pomáhal převést a uzpůsobit soudnictví monarchie pro potřeby nově vzniklé demokratické republiky. August Adolf po boku Přemysla Šámala a dalších úředníků formoval prezidentskou kancelář jako jeden z nejvýznamnějších úřadů státu. Vzhledem k nedostatku materiálů nejsme schopni lépe zrekonstruovat přesnější podobu jejich osobních životů. Tento problém nám ovšem do jisté míry kompenzuje široké spektrum materiálů, které se pojí s jejich úřední činností. Zatímco morální kredit a úřední činnost Augustina Popelky jsou v zásadě nezpochybnitelné, v případě Augusta Adolfa je velkou skvrnou na jeho jinak slibné a dobře se rozvíjející kariéře jeho činnost v kanceláři prezidenta Háchy v období Protektorátu Čechy a Morava.

⁵⁹ AKPR, fond T (tajné) 1945–1963, sign. T14/45, inv.č. 9, ka. 1, Záznam o průběhu dnů 5. až 9. května 1945 na Hradě pražském.

⁶⁰ NA, fond Národní soud v Praze, sign. TNS 3/47, inv.č. 1448, Rozsudek Národního soudu.

⁶¹ Život obou synů byl významně poznamenán otcovým odsouzením. Zajímavý je osud syna Petra, který po gymnáziu vystudoval pražskou DAMU a stal se dlouholetým členem souboru pražského Studia Ypsilon, kde dodnes působí i jeho dcera Barbora.

⁶² Úřad městské části Praha 5, Matrika zemřelých MNV 4, 1951–1952.